

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

ЗАДЕРЕЦЬКА РОКСОЛАНА ІВАНІВНА

УДК658.14/17:621

**ЗОВНІШНЄ ЗАЛУЧЕННЯ КОШТІВ НА МАШИНОБУДІВНІ
ПІДПРИЄМСТВА**

спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів-2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі фінансів Національного університету «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, професор
ПАРТИН ГАЛИНА ОСТАПІВНА,
Національний університет «Львівська політехніка»,
професор кафедри фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
ДЕМЧУК НАТАЛІЯ ІВАНІВНА,
Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет,
професор кафедри фінансів і банківської справи

кандидат економічних наук, доцент
ДИСКІНА АНАСТАСІЯ АРКАДІЇВНА,
Одеський національний політехнічний університет,
доцент кафедри економіки підприємств

Захист відбудеться «8» квітня 2016 р. о 13:00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.03 у Національному університеті «Львівська політехніка» за адресою: 79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, 4 корпус, ауд. 209-А.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» за адресою: 79013, м. Львів, вул. Професорська, 1.

Автореферат розісланий «4» березня 2016 р.

Учений секретар спеціалізованої
вченої ради, к.е.н., доц.

А. С. Завербний

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Функціонування підприємств в умовах ринкової економіки зумовлює необхідність забезпечити достатній обсяг ресурсів всіх видів. Необхідною умовою розвитку діяльності підприємства є формування належного обсягу коштів і зароблених у процесі здійснення виробничо-господарської діяльності, і залучених із зовнішнього середовища. Ефективне зовнішнє залучення коштів значно розширює можливості підприємства щодо фінансування виробничих та інвестиційних проектів та впровадження інновацій. Цей процес супроводжується також певними витратами та ризиками. Формування системи методів та інструментів залучення коштів із врахуванням особливостей фінансово-економічного стану та завдань діяльності підприємства не лише сприятиме покращенню результатів його функціонування, але забезпечить і покращення його ринкової позиції. Однією з актуальних проблем, яку необхідно вирішувати, є вибір ефективних методів та способів зовнішнього залучення коштів. Це має важливе значення для підприємства, оскільки мобілізація коштів із зовнішнього середовища суттєво впливає на його фінансову стійкість, витрати та фінансові результати виробничо-господарської діяльності.

Зовнішнє залучення коштів на машинобудівні підприємства має свої особливості, пов'язані зі значною фондомісткістю та капіталомісткістю виробничо-господарської діяльності, високим рівнем зношення основних засобів, орієнтуванням на інноваційну складову у процесі виробництва. Зазначимо, що негативні тенденції розвитку машинобудівних підприємств, часто спровоковані впливом інших сфер економіки, які є основними споживачами машинобудівної продукції. Відповідно, машинобудівні виробники сильно потерпають від впливів деструктивних явищ економічного середовища країни, як-от: зниження платоспроможності покупців із інших сфер виробництва, зовнішньоекономічна політика держави щодо обмеження імпорту, здорожчання комплектування. Машинобудування чутливе і до зрушень на фінансовому ринку, які часто обмежують доступ до фінансових ресурсів через зростання ставок кредитування, негативних інфляційних впливів, недостатньо розвинутого фондового ринку тощо. Тому актуальним є питання підвищення конкурентних позицій машинобудівних підприємств шляхом оптимізації обсягів та структури зовнішніх залучених коштів.

Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних положень щодо процесу зовнішнього залучення коштів зробили такі вітчизняні науковці, як І.В. Алексєєв, Г.М. Азаренкова, І.Т. Балабанов, І.О. Бланк, М.К. Бондарчук, О.В. Васюренко, В.М. Гриньова, Н.І. Демчук, А.А. Дискіна, А.Г. Загородній, М.О. Кизим, О.Є. Кузьмін, В.В. Ковальов, Т.І.Лепейко, О.Г. Мельник, М.В. Одрехівський, І.Б. Олексів, К.В. Павлюк, А.М. Поддєрьогін, Г.О. Партин, В.С. Пономаренко, О.І. Пушкар, М.В. Римар, О.О. Терещенко, А.А. Терєбух, Р.А. Слав'юк, В.Ю. Харчук, І.Б. Хома, Л.О. Шкварчук, І.Й. Яремко та інші. У працях зазначених науковців викладено їхні погляди на трактування сутності зовнішнього залучення коштів, класифікацію форм, методів та інструментів цього процесу, особливості мобілізації та розміщення зовнішніх залучених коштів на підприємстві.

Однак, вивчення наукових праць дає можливість стверджувати, що зовнішнє залучення коштів на підприємства потребує ґрунтовнішого дослідження. Існує потреба в удосконаленні системи класифікаційних ознак щодо методів та форм зовнішнього залучення коштів на підприємство, формуванні основних етапів мобілізації та розміщення цих коштів, з метою підвищення ринкової вартості підприємства, визначенні моделей поведінки щодо встановлення пріоритетів зовнішнього залучення коштів, формуванні методів планування і контролювання процесів зовнішнього залучення коштів та оцінювання впливу обсягів зовнішнього залучення коштів на зміну доданої економічної вартості машинобудівного підприємства. Особливого значення дослідження проблеми зовнішнього залучення коштів набуває в умовах нестабільності фінансово-економічного середовища та жорсткої конкуренції виробників машинобудівної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Отже, існує обґрунтована необхідність наукового вирішення поставлених проблем, що підтверджує актуальність і важливість напряму наукового дослідження та обраної теми.

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи відповідає напряму кафедри фінансів «Проблеми моніторингу податкового навантаження і фінансового стану виробничо-господарських структур в машинобудуванні» (номер державної реєстрації 0108U010403), затвердженої рішенням НТР Національного університету «Львівська політехніка», протокол №3/1 від 20 березня 2009 р., зокрема у розділі 2, підпункті 2.3 «Визначення впливу зовнішнього залучення коштів на показники фінансово-економічної діяльності машинобудівних підприємств», де автор досліджує вплив зовнішнього залучення коштів на формування операційного та чистого прибутку машинобудівних підприємств України (акт впровадження від 2.12.2015р.).

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розроблення теоретичних і методико-практичних рекомендацій щодо зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства.

Для досягнення мети у роботі поставлено такі завдання:

- уточнити поняття «зовнішнє залучення коштів» та згрупувати підходи до класифікації форм і методів зовнішнього залучення коштів;
- розвинути положення з оцінювання економічної ефективності зовнішнього залучення коштів на основі системи комплексного контролювання і оцінювання зовнішнього залучення коштів;
- удосконалити модель визначення пріоритетних методів зовнішнього залучення коштів з урахуванням потреб операційної та інвестиційної діяльності машинобудівного підприємства, а також параметрів зовнішнього залучення коштів;
- розробити процес вибору моделі щодо встановлення пріоритетів зовнішнього залучення коштів машинобудівним підприємством;
- удосконалити положення щодо планування зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства.

Об'єктом дослідження є процес зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та прикладні положення щодо зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства.

Методи дослідження. У процесі наукового дослідження використано такі методи пізнання: індукції, систематизації та логічного узагальнення (під час визначення сутнісних ознак залучених коштів, групування підходів до залучення коштів – розділ 1, підп. 1.1., виділенні джерел та способів зовнішнього залучення коштів на підприємство – розділ 1, підп. 1.2., систематизації основних чинників впливу зовнішнього залучення коштів на підприємство – розділ 1, підп. 1.2. тощо); анкетування (для визначення основних проблем та особливостей зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства розділ 2., підп. 2.2); статистичного, порівняльного та кореляційного аналізу (для аналізу структури зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства – розділ 2, підп. 2.3., визначення залежностей між обсягами, структурою зовнішнього залучення та зміною доданої економічної вартості підприємства – розділ 2, підп. 2.3.); економіко-математичного моделювання (для побудови багатокритерійної моделі поведінки щодо встановлення пріоритетів зовнішнього залучення коштів – розділ 3, підп. 3.1), експертні та економетричні методи (для побудови системи показників визначення економічної ефективності зовнішнього залучення коштів – підп. 3.3); графічний (для наочного відображення результатів дослідження – усі розділи дисертації).

Теоретичну та інформаційну базу дослідження складають наукова, довідкова, навчально-методична література з питань формування, мобілізації та розподілу коштів підприємства, законодавство та нормативно-правові акти органів виконавчої влади України, статистичні щорічники Державної служби статистики, фінансова звітність машинобудівних підприємств.

Наукова новизна отриманих результатів. Під час дослідження отримано результати, що відображають його наукову новизну:

вперше:

- розроблено процес вибору моделі встановлення пріоритетів зовнішнього залучення коштів машинобудівним підприємством, що ґрунтується на врахуванні залежностей між темпами приросту обсягів і вартості коштів, залучених різними методами із зовнішніх джерел, та зміною фінансово-економічних результатів машинобудівного підприємства;

удосконалено:

- модель визначення пріоритетних методів зовнішнього залучення коштів для фінансування інвестиційної та операційної діяльності машинобудівних підприємств, що, на відміну від існуючих, ґрунтується на комплексному врахуванні вагомості основних параметрів зовнішнього залучення коштів, таких як обсяг, вартість, період мобілізації та ризик;

- положення щодо планування зовнішнього залучення коштів на машинобудівне підприємство, інтегроване у загальну систему планування фінансового забезпечення поточних потреб та потреб розвитку машинобудівного підприємства з метою нарощення його ринкової вартості;

- метод формування системи комплексного контролювання та оцінювання, що, на відміну від існуючих, дає змогу всебічно оцінити зовнішнє залучення коштів на

основі чотирьох груп показників: структури зовнішнього залучення, активності, ризику та загальної ефективності зовнішнього залучення коштів;

отримали подальший розвиток:

- тлумачення поняття «зовнішнє залучення коштів», яке, на відміну від відомих, відображає цільове спрямування зовнішнього залучення коштів на машинобудівне підприємство, а також класифікація підходів до визначення сутності зовнішнього залучення коштів на основі виокремлення таких підходів як ті, що ґрунтуються на системі обліку, формуванні фінансових витрат у зв'язку із залученням коштів, а також ті, що враховують природу власності зовнішніх залучених коштів, та виокремлені на умовах необхідності повернення коштів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні методичного інструментарію з удосконалення процесів планування зовнішнього залучення коштів на машинобудівне підприємство. Прикладне значення отриманих під час дисертаційного дослідження результатів підтверджується їх практичним впровадженням у діяльність машинобудівних підприємств. Результати виконаних автором досліджень впроваджені у діяльність ПАТ «Львівагрошпроект» (довідка про впровадження № 1.1/867 від 04.09.2014р.), СП ТОВ «Сферос-Електрон» (довідка про впровадження № 46 від 29.02.2016р.), ТОВ «Ром ЛТД» (довідка про впровадження № 24/02 від 24.02.2016р.).

Наукові результати дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» під час викладання дисципліни «Фінансовий контролінг» та «Інвестування» (довідка № 67-01-259 від 12.02.2016 р.)

Особистий внесок здобувача. Наукові результати дисертаційної роботи є самостійним науковим дослідженням, виконаним автором особисто. З наукових праць, написаних у співавторстві, в дисертації використовуються лише ті положення, що становлять особистий результат дослідження автора.

Апробація результатів дисертації. Окремі положення дисертаційного дослідження доповідались і обговорювались під час всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференцій: ІХ Всеукраїнська науково-практична конференція аспірантів та студентів «Теоретичні та прикладні аспекти аналізу фінансових систем» (Львів, 2009 р.); І Міжнародна науково-практична конференція «Економіка та фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку» (Макіївка 2009 р.); ІІ Всеукраїнська науково-практична конференція «Управління у сферах фінансів, оподаткування, страхування і кредиту» (Львів, 2009 р.); ІІ Міжвузівська науково-практична конференція студентів та аспірантів «Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку України» (Сімферополь, 2010 р.); ХІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції «Світова економічна криза і сценарій посткризового розвитку» (Феодосія, 2010 р.); Міжнародна науково-практична конференція з проблем маркетингу та логістики (Львів, 2010 р.); V Міжнародна науково-практична конференція «Фінансова система держави: проблеми і перспективи розвитку» (Київ, 2011 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Формування ефективних механізмів господарювання в умовах сучасної економіки: теорія і практика» (Запоріжжя, 2011 р.); Міжнародна науково-

практична конференція, присвячена 45-річчю Інституту економіки і менеджменту НУ «Львівська політехніка», (Львів, 2011 р.); IX Міжнародна науково-практична конференції «Маркетинг та логістика у сфері менеджменту» (Львів, 2012 р.); II Міжнародна науково-практична конференція «Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління діяльністю суб'єктів господарювання» (Макіївка, 2013 р.); Міжнародна науково-практична конференція для студентів, аспірантів та молодих учених «Управління економічними процесами у світовій і національній економіці» (Київ, 2015 р.); VI Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання економічних наук» (Запоріжжя, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні концепції управління соціально-економічним розвитком держави (Дніпропетровськ, 2015 р.); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу» (Івано-Франківськ, 2015 р.).

Публікація результатів дослідження. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 25 наукових праць, зокрема 13 статей у наукових фахових виданнях України, з них 2 статті представлені у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних, 12 тез доповідей науково-практичних конференцій. Загальний обсяг публікацій становить 8,44 др. арк., з яких автору належить 6,49 др. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст дослідження викладено на сторінках. Робота містить 25 таблиць, 46 рисунків та 4 додатки. Список використаних джерел налічує 230 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано вибір теми дисертації та її актуальність, сформульовано мету й завдання роботи, визначено предмет та об'єкт дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, подано відомості про їх апробацію.

У першому розділі «Теорія і практика зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства» розкрито сутність, мету та завдання зовнішнього залучення коштів на підприємство; розглянуто основні форми та методи зовнішнього залучення коштів; окреслено особливості зовнішнього залучення коштів на машинобудівне підприємство та його складові.

На основі аналізування джерел у роботі пропонується виокремити ряд підходів до трактування поняття «зовнішнє залучення коштів», які характеризують окремі сторони його використання у діяльності підприємств. Виділено декілька основних груп поглядів на сутність зовнішніх залучених коштів: підхід за необхідністю повернення коштів, що ґрунтується на розмежуванні коштів за ознакою необхідності та шляхів їх повернення; бухгалтерський підхід, який передбачає поділ коштів за розділами бухгалтерського балансу; витратний підхід - ґрунтується на врахуванні витрат підприємства, пов'язаних із залученням коштів; підхід на основі власності, що базується на визначенні власників коштів, які залучає підприємство.

Відтак запропоновано вважати зовнішнє залучення коштів як процес мобілізації підприємством протягом певного періоду його діяльності, коштів із зовнішнього середовища, які на тимчасовій чи постійній основі та з обумовленою вартістю, беруть участь у його виробничо-господарській діяльності та за певних умов підлягають поверненню. Визначено, що зовнішнє залучення коштів може здійснюватись у двох основних формах – фінансовій (грошовій) та нефінансовій (матеріальній і нематеріальній). У фінансовій формі на машинобудівне підприємство переважно надходять кошти, мобілізовані на основі банківського кредитування, емісії акцій, емісії облігацій, поворотної чи безповоротної допомоги держави чи власників підприємства тощо. Нефінансова форма притаманна таким методам зовнішнього залучення коштів, як лізингове кредитування та комерційне кредитування.

Оскільки зовнішнє залучення коштів має бути спланованим та організованим процесом, у роботі виділено основні сутнісні характеристики зовнішнього залучення коштів на підприємство, зокрема як процесу, що безпосередньо пов'язаний з обігом грошей та матеріальних і нематеріальних цінностей, інструменту ресурсного забезпечення господарської діяльності підприємства; процесу пов'язаного зі зміною обсягів ресурсів підприємства; процесу переміщення ресурсів, який має чітко визначений обсяг та вартість. З огляду на те, що машинобудівні підприємства є складними системами у виробничому аспекті, у дослідженні зосереджено увагу на основній меті, якої повинні досягти машинобудівні підприємства, залучаючи кошти із зовнішніх джерел. Встановлено, що залучення коштів має забезпечити існуючі фінансово-економічні потреби та потреби інноваційного розвитку машинобудівного підприємства, а також збільшення обсягів формування доданої економічної вартості і на цій основі сприяти підвищенню його ринкової вартості.

Ресурсне забезпечення потреб машинобудівного підприємства у зовнішньому залученні коштів має здійснюватись з урахуванням основних параметрів, характерних для процесу залучення коштів, а також зважати на особливості фінансово-економічного стану підприємства, ефективність фінансово-господарської діяльності, мету і завдання, які воно планує реалізувати через зовнішнє залучення коштів.

Враховуючи сутність поняття зовнішнього залучення коштів та його основні параметри, доцільно виокремити завдання зовнішнього залучення коштів у довгостроковому та короткостроковому періодах. У довгостроковому періоді зовнішнє залучення коштів має орієнтуватись на такі основні завдання: формування оптимальної структури залучених коштів, яка б сприяла покращенню фінансових результатів та забезпечувала б фінансову стійкість підприємства; підтримка та збереження потенціалу зовнішнього залучення коштів; підвищення ефективності використання ресурсів машинобудівного підприємства шляхом ефективного розміщення залучених коштів в активи; поліпшення ринкової позиції підприємства за рахунок зростання обсягів формування доданої економічної вартості; створення основ для фінансового управління підприємством та можливостей послідовно досягати встановлених показників ефективності. У короткостроковому періоді зовнішнє залучення коштів має забезпечити виконання таких завдань: забезпечення

поточних потреб підприємства у фінансуванні основного і оборотного капіталу; вибір найефективніших форм, методів та способів зовнішнього залучення коштів відповідно до запланованих обсягів, термінів та вартості зовнішнього залучення коштів; оптимізація вартості зовнішнього залучення коштів та мінімізація ризику відповідно до обраних методів залучення; оптимізація розподілу коштів за окремими напрямками діяльності; забезпечення запланованого обсягу прибутку, рівня рентабельності активів; синхронізація процесів залучення і використання коштів, залучених із зовнішнього середовища.

Відтак, відповідно до окреслених завдань, основною особливістю зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства доцільно вважати необхідність його орієнтації на максимальне врахування та забезпечення фінансових потреб, що виникають у процесі діяльності та розвитку машинобудівного підприємства, які неможливо профінансувати за рахунок коштів, мобілізованих з внутрішніх джерел. З огляду на це, важливим вважаємо те, що мобілізація та розподіл зовнішньо залучених коштів має ґрунтуватись на використанні таких базових функцій менеджменту, як планування, організування, мотивування, контролювання та регулювання. Планування полягає у визначенні основних джерел зовнішнього залучення коштів, виборі методів, способів, форм та інструментів зовнішнього залучення коштів для забезпечення виконання стратегічних, тактичних та оперативних цілей виробничо-господарської діяльності машинобудівного підприємства; організування забезпечує виокремлення центрів відповідальності та ефективну реалізацію визначених під час планування методів зовнішнього залучення коштів у різних формах; мотивування полягає у стимулюванні зацікавленості керівної ланки в ефективному здійсненні процесу зовнішнього залучення коштів та покращенні фінансових результатів машинобудівного підприємства; контролювання передбачає зіставлення планових та фактичних показників щодо обсягів і термінів зовнішнього залучення коштів, оцінювання відповідності процесів зовнішнього залучення коштів до умов чинного законодавства і фінансового стану машинобудівного підприємства; в процесі регулювання здійснюється коригування виявлених під час контролювання відхилень фактичного значення показників зовнішнього залучення коштів від планового.

Залежно від завдань і видів виробничо-господарської діяльності, доцільно виділити стратегічний та оперативний етапи зовнішнього залучення коштів, що дасть змогу виявити та забезпечити поточні фінансові потреби і потреби, спрямовані на розвиток діяльності машинобудівного підприємства. Запропонований розподіл передбачає, що на стратегічному етапі зовнішнього залучення коштів вирішуються питання розроблення стратегічних програм фінансування, здійснюється планування майбутніх процесів зовнішнього залучення коштів згідно з основними завданнями підприємства та з урахуванням впливу чинників зовнішнього середовища, імовірності виникнення непередбачених подій, формування перспектив, небезпек і можливостей, які можуть виникнути у процесі зовнішнього залучення коштів, а також здійснюється проектування системи впровадження і контролювання стратегічних планів тощо. Оперативний етап спрямований на організування зовнішнього залучення коштів відповідно до встановлених на стратегічному етапі

завдань та параметрів для конкретного періоду діяльності машинобудівного підприємства із визначеними методами зовнішнього залучення коштів. На цьому етапі також проводиться постійне контролювання та регулювання процесу залучення коштів відповідно до виявлених відхилень.

У другому розділі «**Аналізування обсягів і методів зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства**» визначено основні тенденції зовнішнього залучення коштів для фінансування машинобудування; ідентифіковано чинники зовнішнього залучення коштів машинобудівними підприємствами; здійснено оцінювання впливу зовнішнього залучення коштів на показники їх фінансово-економічного стану.

Ефективне реформування машинобудівних підприємств неможливе без достатнього обсягу фінансування, оскільки це є найважливішим фактором економічного зростання, що забезпечує модернізацію діючих виробництв, створення і впровадження новітньої техніки й технологій, сучасних систем організування та управління економічними процесами. Аналіз обсягів і структури внутрішнього та зовнішнього залучення коштів машинобудівними підприємствами України у 2008-2014 рр. свідчать про поступове збільшення частки зовнішнього залучення коштів. Зокрема, у 2008р. зовнішні залучені кошти склали 645359,87 тис.грн. (66%), внутрішні – 332968,63 тис.грн. (34%), у 2011р. показник зовнішнього залучення зріс до 900873,675 тис.грн (66%), а внутрішніх залучених коштів до – 485085,825 тис.грн. (34%). Значення цих показників у 2014 р. склали 1239794,613 тис.грн. (77%) та 370328,261 тис. грн. (23%) відповідно. Як засвідчують дані, обсяги зовнішнього залучення коштів машинобудівними підприємствами суттєво переважають обсяги коштів, мобілізованих із внутрішніх джерел. Це вказує на те, що у машинобудівних підприємств недостатньо внутрішніх джерел мобілізації коштів для покриття усіх потреб виробничо-господарської діяльності та розвитку. З огляду на це, доцільно розглянути тенденції застосування основних методів зовнішнього залучення машинобудівними підприємствами України.

З метою ґрунтовнішого аналізу чинників, які перешкоджають процесу зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства, було використано метод експертних оцінок, зокрема, проведено анкетування машинобудівних підприємств України. Підприємства зазначають, що на зростання потреби в зовнішньому залученні коштів впливає нестача коштів для придбання виробничих запасів (41%), необхідність оновлення чи ремонту виробничих основних засобів (17%), сезонна потреба у збільшенні обігових коштів (19%), впровадження інновацій у виробництво (10%) та потреба у коштах для розрахунку з кредиторами. Виявлено, що найвагомішими чинниками, які перешкоджають нарощенню обсягів зовнішнього залучення коштів є їх висока вартість (38%), незадовільний фінансовий стан машинобудівних підприємств, що зумовлює низький рівень потенціалу зовнішнього залучення коштів, а відтак і неможливість реалізації інноваційних проектів (23%), значна тривалість періоду мобілізації коштів на основі певних методів зовнішнього залучення (15%), висока нестабільність зовнішнього підприємницького середовища і умов зовнішнього залучення коштів (15%), значні вимоги щодо застави чи гарантування або великі обсяги авансового платежу (10%).

Підприємствами було оцінено найбільш вагомі чинники, які перешкоджають їм здійснювати зовнішнє залучення коштів. Найвагомим чинником визнано вартість методу залучення, на цьому наголосили 38% підприємств. Саме через високу вартість деяких методів, машинобудівні підприємства не мають змоги залучати необхідні кошти. 23% респондентів зазначають, що через низький економічний потенціал не можуть мобілізувати необхідний обсяг коштів. 15% машинобудівних підприємств ігнорують певні методи залучення, зокрема, емісію облігацій чи акцій, через тривалість періоду мобілізації коштів. Значний рівень ризику перешкоджає 15% підприємств. Вимога застави чи іншого гарантування або забезпечення зовнішніх залучених коштів стримує 10% машинобудівних виробників (рис.1).

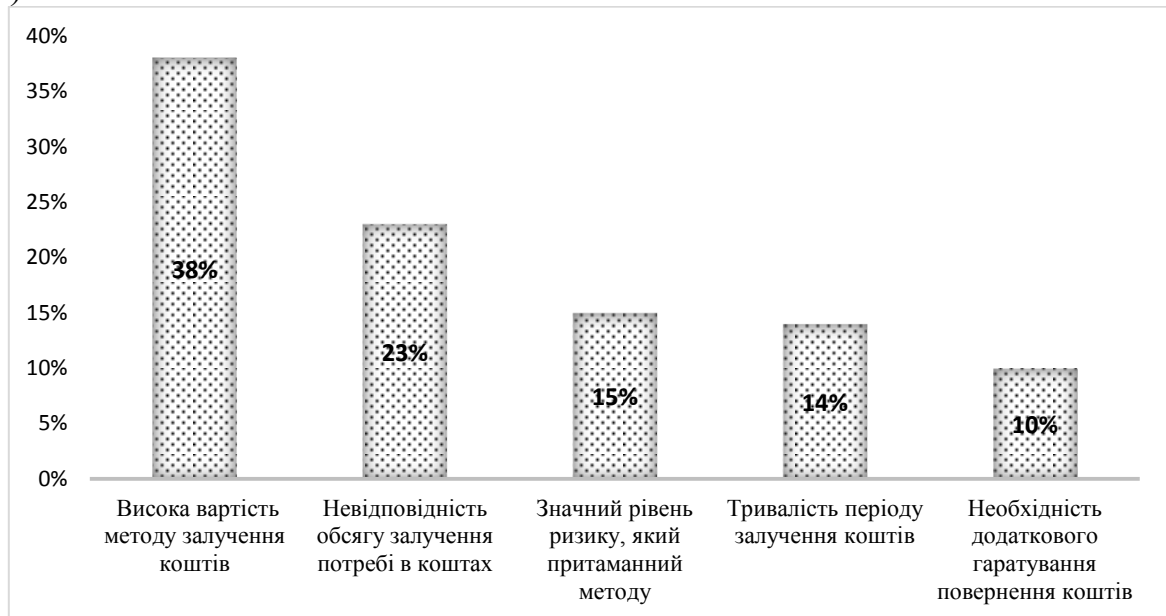

Рис.1. Основні чинники, які впливають на прийняття рішення щодо зовнішнього залучення коштів у відсотках до загальної кількості досліджуваних підприємств України

Примітка: сформовано на основі анкетування управліців машинобудівних підприємств України

Відповідно до опрацьованих статистичних даних, визначено перелік основних методів зовнішнього залучення коштів для фінансування поточної та інвестиційної діяльності машинобудівних підприємств. Зокрема, для забезпечення операційних потреб машинобудівні підприємства залучають, як правило, кошти на основі комерційного кредитування (42%), короткострокового кредитування банківськими установами (35%). При зовнішньому залученні коштів для фінансування інвестиційних потреб машинобудівні підприємства найчастіше використовують довгострокове банківське кредитування (39%), лізингове кредитування (27%), фінансову допомогу власників чи учасників (18%), емісію акцій (9%), емісію облігацій (5%), державні цільові програми (2%).

У процесі поточної операційної діяльності підприємства залучають кошти, як правило, для поповнення виробничих запасів сировини, матеріалів, напівфабрикатів тощо (54%). Це свідчить про те, що мають місце певні неузгодженості в процесі управління доходами і грошовим потоком підприємства. Значні обсяги зовнішнього

залучення коштів для фінансування поточних потреб підприємства свідчать про низьку ефективність фінансового управління на підприємствах. Для здійснення виробничої діяльності машинобудівні підприємства застосовують складне обладнання, яке потребує значних витрат на обслуговування, відтак 31% респондентів зазначає, що залучають кошти для поточного ремонту основних засобів. 10% машинобудівних підприємств прагнуть залучати кошти для покриття рекламних витрат, зокрема, на участь у всеукраїнських та міжнародних виставках. Також машинобудівні підприємства у 13% випадків залучають кошти для поточних адміністративних потреб тощо.

У структурі зовнішнього залучення коштів для здійснення інвестиційної діяльності, машинобудівні підприємства України мобілізують кошти для оновлення основних засобів (41%), значна частина підприємств (27%) спрямовує залучені кошти для розробки нових чи поліпшення існуючих видів продукції. Такий розподіл пріоритетних напрямів використання зовнішніх залучених коштів спричинений необхідністю покращити характеристики продукції вітчизняного виробництва, які значно поступаються закордонним аналогам. Оновлення основних засобів та покращення існуючих видів продукції залишаються основними напрямками у політиці нарощення конкурентних переваг вітчизняного машинобудування. Водночас, тільки 16% опитаних підприємств залучають кошти для купівлі чи розробки інноваційних технологій та техніки.

Виконане аналізування дало змогу ідентифікувати й оцінити пріоритетні методи зовнішнього залучення коштів машинобудівними підприємствами для фінансування операційної та інвестиційної діяльності. Відтак, для фінансового забезпечення операційної діяльності машинобудівних підприємств, доцільно використовувати комерційне кредитування, поворотну та безповоротну допомогу учасників і безповоротну державну допомогу. Однак, недоліком зазначених методів є те, що машинобудівні підприємства можуть мобілізувати обмежений обсяг коштів, якого переважно не достатньо для повного забезпечення їхніх потреб. При зовнішньому залученні коштів для розвитку діяльності пріоритет слід надавати поворотним та безповоротним внескам учасників, які визначаються вигідними умовами мобілізації, проте ці методи також характерні незначними обсягами коштів. Тому, машинобудівним підприємствам доцільно комбінувати зазначені методи з іншими методами зовнішнього залучення коштів.

Проведене у роботі аналізування зовнішнього залучення коштів на вітчизняні машинобудівні підприємства, серед яких ПАТ «Науково-виробниче підприємство «Смілянський електромеханічний завод», Публічне акціонерне товариство «Гідросила», ПАТ «Турбоатом», ПАТ «Науково-виробниче акціонерне товариство «ВНДІкомпресормаш», ПАТ «Старокраматорський машинобудівний завод», ПАТ «Полтавський турбомеханічний завод», ПАТ «Грета», ПАТ «Харківський підшипниковий завод», ПАТ «Сумський машинобудівний завод ім. Фрунзе», показало, що для фінансування виробничо-господарської діяльності ці підприємства застосовують переважно невелику кількість методів зовнішнього залучення коштів (табл. 1).

Таблиця 1

Структура обсягів зовнішнього залучення коштів різними методами на аналізовані машинобудівні підприємства України за 2007-2014рр.

Підприємства	Метод зовнішнього залучення коштів							
	Комерційне кредитування		Банківське кредитування	Допомога власників	Участь у державних цільових програмах	Лізингове кредитування	Емісія облігацій	Емісія акцій
	Всього	в тому числі оформлене векселем						
ПАТ «Старокраматорський машинобудівний завод»	34,62	21,50	36,82	3,06	0,08	-	3,94	-
ПАТ «Гідросила»	8,75	6,58	81,03	0,23	0,28	-	-	3,12
ПАТ «Смілянський ектролекс»	15,18	-	83,64	1,08	0,10	-	-	-
ПАТ «Полтавський турболекс»	62,31	0,42	34,86	2,01	0,41	-	-	-
ПАТ «Турбоатом»	84,34	0,09	10,64	0,66	2,05	2,23	-	-
ПАТ «Грета»	53,61	-	44,72	-	-	1,67	-	-
ПАТ «Харківський підшипниковий завод»	18,09	26,15	44,12	1,96	0,15	1,25	-	8,29
ПАТ «ВНДІКомпресормаш»	69,99	-	29,74	0,27	-	-	-	-
ПАТ Сумський машинобудівний завод імені Фрунзе	52,16	-	33,07	0,76	0,73	13,28	-	-

Примітка: сформовано дисертантом на основі фінансової звітності та статистичних даних машинобудівних підприємств України

Аналізування впливу обсягів зовнішнього залучення коштів на зміну фінансово-економічного стану обраних підприємств дало змогу виявити, що для стабільного приросту фінансово-економічних результатів діяльності та позитивної зміни доданої економічної вартості машинобудівних підприємств України повинен виконуватись взаємозв'язок:

$$\Delta G_{tr} < \Delta G_{fr} < \Delta G_{RA} < \Delta G_E, \quad (1)$$

де ΔG_{tr} – темп приросту витрат на зовнішнє залучення коштів,%; ΔG_{fr} – темп приросту обсягу зовнішнього залучення коштів,%; ΔG_{RA} – темп приросту рентабельності активів за операційним прибутком,%; ΔG_E – темп приросту чистого прибутку,%;

Дослідження взаємозв'язку між складовими залежності, наведеної у формулі 1, та темпом приросту доданої економічної вартості, дає змогу стверджувати, що існує залежність між зміною значень параметрів складових взаємозв'язку та приростом доданої економічної вартості машинобудівного підприємства. Зокрема, виявлено, що найбільш несприятливим відхиленнями у залежності є $\Delta G_{tr} > \Delta G_{fr} > \Delta G_{RA} > \Delta G_E$, оскільки зниження темпу приросту доданої економічної вартості, за таких умов, становить понад 200%. Несприятливою є комбінація $\Delta G_{tr} < \Delta G_{fr} > \Delta G_{RA} < \Delta G_E$, за якої зниження темпів приросту доданої економічної вартості спостерігаються в межах від 120-160%.

Найбільш сприятливими для досліджуваних підприємств є комбінації $\Delta G_{tr} < \Delta G_{fr} < \Delta G_{RA} < \Delta G_E$ та $\Delta G_{tr} < \Delta G_{fr} < \Delta G_{RA} > \Delta G_E$, оскільки спостерігається приріст доданої економічної вартості від 80% до 170%.

Отже, можна вважати, що виконання пропонованої залежності між змінами обсягів зовнішнього залучення коштів, їх вартості та приростом прибутку і рентабельності активів дає змогу машинобудівним підприємствам зберігати та нарощувати свої конкурентні переваги на ринку.

Результати аналізування стану, тенденцій та чинників зовнішнього залучення коштів дали змогу окреслити наступні негативні явища у діяльності машинобудівних підприємств: зниження інноваційної активності, незначні обсяги власних джерел фінансування господарської діяльності, відсутність державної підтримки, повільний розвиток окремих видів машинобудування, тіньові механізми господарювання, погіршення показників ефективності виробництва продукції та фінансового стану, погіршення матеріально-технічної бази, критичне зростання рівня зношеності основних засобів. Однією з причин виникнення цих негативних явищ є низька ефективність механізмів фінансування машинобудівних підприємств, зокрема, і зовнішнього залучення коштів. Встановлено, що основними проблемами фінансового забезпечення машинобудівних підприємств на основі зовнішнього залучення є: недосконала система ідентифікації потреб у зовнішньому залученні коштів на довгостроковий та короткостроковий періоди; неузгодженість поєднання методів зовнішнього залучення коштів, що підвищує рівень витрат та ризиків, пов'язаних із використання цих методів; недостатнє спрямування механізмів зовнішнього залучення коштів на вирішення стратегічних завдань розвитку, зокрема, на збільшення обсягів формування доданої економічної вартості та підвищення ринкової вартості машинобудівних підприємств.

У третьому розділі «Розвиток процесів зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства» виокремлено послідовність вибору моделі поведінки машинобудівного підприємства щодо зовнішнього залучення коштів та запропоновано варіанти вибору моделі поведінки, визначено порядок і завдання планування зовнішнього залучення коштів, а також встановлено напрями, етапи і об'єкти контролювання і оцінювання економічної ефективності процесів зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства.

Визначення пріоритетів зовнішнього залучення коштів має ґрунтуватись на формуванні відповідних моделей поведінки. Модель поведінки при встановленні пріоритетів у процесі зовнішнього залучення коштів на машинобудівне підприємство доцільно формувати в такій послідовності: 1) визначення загального періоду планування залучення коштів із зовнішнього середовища; 2) дослідження чинників зовнішнього середовища, що впливають на процес залучення коштів із зовнішніх джерел та прогнозування можливих змін їхньої дії у майбутньому; 3) оцінювання сильних і слабких сторін фінансово-економічного стану машинобудівного підприємства та визначення його потенціалу щодо зовнішнього залучення коштів; 4) ідентифікація завдань, які слід вирішити залучаючи кошти із зовнішніх джерел; 5) визначення обсягу коштів, які слід залучити з зовнішнього середовища та оптимізація їх структури за критеріями витрат і ризиків; 6) вибір методів, способів, інструментів і форм зовнішнього залучення коштів, з урахуванням напрямів розвитку підприємства, потреб у їх ресурсному забезпеченні та основних параметрів зовнішнього залучення коштів; 7) визначення альтернативних варіантів зовнішнього залучення коштів та оптимізація структури джерел їх формування для забезпечення фінансової рівноваги підприємства в поточному і довгостроковому періодах; 8) розроблення системи організаційно-економічних заходів для забезпечення планування і координування зовнішнього

залучення коштів з визначенням відповідних центрів відповідальності, створення ефективної системи контролю; 9) оцінювання ефективності зовнішнього залучення коштів за такими параметрами: узгодженість моделі поведінки щодо встановлення пріоритетів зовнішнього залучення коштів з загальною стратегією розвитку підприємства; узгодженість моделі поведінки щодо встановлення пріоритетів зовнішнього залучення коштів з передбачуваними змінами зовнішнього середовища; узгодженість моделі поведінки щодо встановлення пріоритетів зовнішнього залучення коштів з відповідним потенціалом машинобудівного підприємства; внутрішня збалансованість моделі поведінки щодо встановлення пріоритетів зовнішнього залучення коштів; прийнятність рівня ризиків, пов'язаних зовнішнім залученням коштів; економічна ефективність впровадження моделі поведінки щодо встановлення пріоритетів зовнішнього залучення коштів.

За умов правильного вибору варіантів зовнішнього залучення коштів та їх своєчасного спрямування у виробничо-господарську діяльність, машинобудівне підприємство може досягти запланованих результатів зростання конкурентних переваг та підвищення ринкової вартості. Якщо зростання не відбулось, слід виявити недоліки моделі поведінки та здійснити коригування дій чи планів (рис.2).

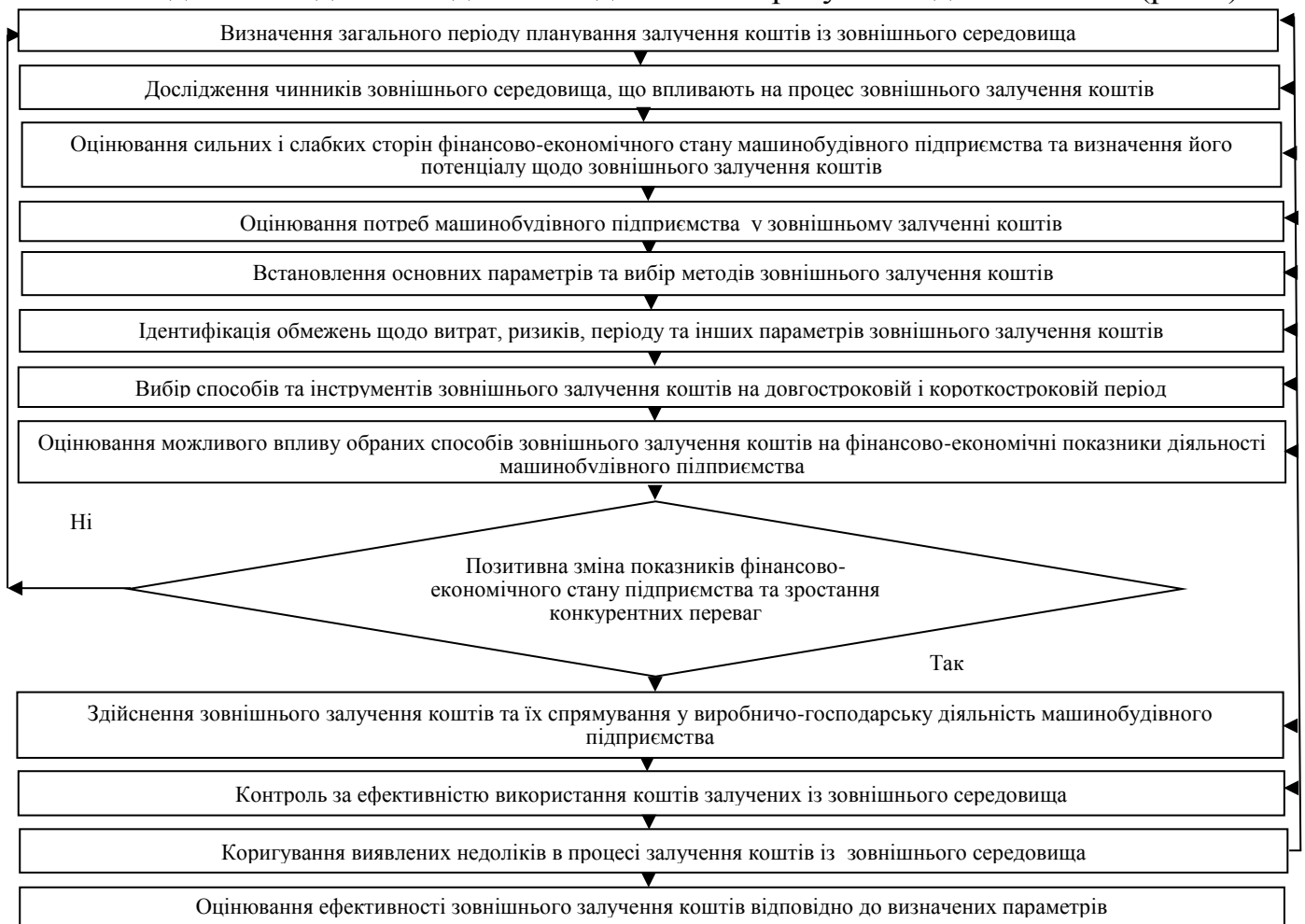

Рис.2. Послідовність формування і реалізації моделі поведінки машинобудівного підприємства при встановленні пріоритетів щодо здійснення зовнішнього залучення коштів

Примітка: розроблено автором

Відповідно до послідовності, відображеної на рис.2, реалізація моделі поведінки щодо встановлення пріоритетів зовнішнього залучення коштів має ґрунтуватись на комплексному механізмі, який передбачає врахування таких параметрів, як обсяг залучення, витрати на залучення, термін залучення та імовірні ризики. Основним завданням такого підходу має бути виокремлення науково обґрунтованої послідовності багатокритеріального вибору поведінки в процесі зовнішнього залучення коштів машинобудівним підприємством та його практична реалізація. Доцільно зазначити, що основним орієнтиром для встановлення критеріїв у короткостроковому періоді має бути підвищення рентабельності активів, а для довгострокового періоду – зростання обсягу формування доданої економічної вартості машинобудівного підприємства.

Необхідною умовою забезпечення ефективності зовнішнього залучення коштів на машинобудівне підприємство, є врахування особливостей його фінансово-економічного стану, зокрема, співвідношення між приростом обсягів зовнішнього залучення коштів машинобудівного підприємства протягом певного періоду (ΔF_t) та зміною прибутку (ΔE_t), а також між зміною витрат на зовнішнє залучення коштів (ΔP_t) і приростом рентабельності активів (ΔP_{assets}). З огляду на це, визначено варіанти встановлення пріоритетів щодо здійснення процесів зовнішнього залучення коштів та ефективності їх використання машинобудівним підприємством (рис. 3).

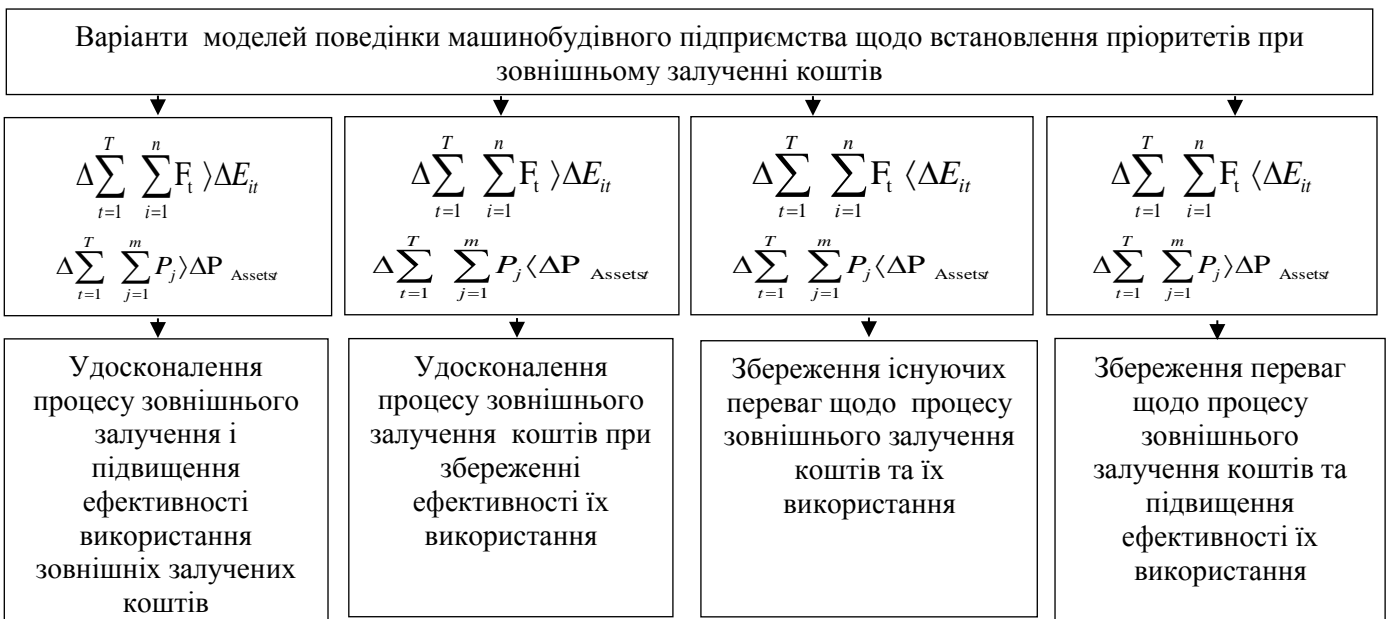

Рис. 3. Варіанти вибору моделей поведінки машинобудівного підприємства щодо встановлення пріоритетів процесів зовнішнього залучення коштів

Примітка: розроблено автором

Послідовний розвиток процесів зовнішнього залучення коштів на машинобудівне підприємство треба здійснювати на основі їх планування зовнішнього залучення коштів. Розроблення плану зовнішнього залучення коштів має бути спрямоване на вирішення основних завдань: тривалості, визначення обсягу залучення коштів із зовнішніх джерел на поточний період; визначення витрат на зовнішнє залучення коштів, оцінювання ризиків, визначення економічного ефекту від зовнішнього залучення коштів.

Відповідно, планування зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства включає певні основні складові параметри залучення коштів, а саме: мету, яка зумовлює координацію та узгодження ухвалення ефективних рішень стосовно оптимізації структури зовнішніх залучених коштів, їх розподілу для повноцінного ресурсного забезпечення; завдання, що характеризують повне забезпечення потреб підприємства у зовнішньому залученні коштів та відповідні до них необхідні обсяги, терміни та витрати зовнішнього залучення коштів; предмет, що визначає методи, способи та інструменти зовнішнього залучення коштів; суб'єктів, які включають елементи відповідальності щодо формування та виконання планів зовнішнього залучення коштів; принципи, що обґрунтовують узгодження складових плану, їх пріоритетність, відповідальність, хронологічність, співвідпорядкованість, взаємозв'язок.

Відтак, ефективне планування зовнішнього залучення коштів має сприяти забезпеченню виробничої та інвестиційної діяльності необхідними фінансовими ресурсами; установленню ефективних відносин машинобудівного підприємства з кредиторами; визначенню методів, способів та інструментів ефективного зовнішнього залучення коштів, оцінюванню раціонального використання коштів, мобілізованих за їх допомогою.

Необхідним етапом зовнішнього залучення коштів є формування системи контролювання за операціями із залучення коштів на машинобудівне підприємство. Виокремлено етапи побудови системи контролю за операціями залучення коштів із зовнішнього середовища, які визначається необхідністю здійснення моніторингу та контролювання результатів залучення коштів. Для здійснення ефективного процесу контролювання зовнішнього залучення коштів доцільно виділити три етапи контролю: попередній контроль, поточний контроль та підсумковий контроль (пост-контроль). Завданням проведення попереднього контролювання є контроль за основними параметрами зовнішнього залучення коштів відповідно до встановлення цілей та завдань підприємства з метою підтримки потенціалу зовнішнього залучення коштів, максимізації прибутковості та рентабельності діяльності, а відтак підвищення ринкової вартості підприємства у довгостроковому періоді. На етапі здійснення поточного контролю важливим є контроль процесів оперативного залучення коштів із зовнішнього середовища, забезпечення безперебійного надходження залучених коштів та коригування виявлених відхилень фактичних результатів від планових, моніторинг зміни значень цільових показників та подальше їх коригування відповідно до виявлених проблем, визначення вузьких місць тощо. Пост-контроль спрямований на визначення причин відхилення фактичних значень підсумкових показників зовнішнього залучення коштів та фінансово-економічного стану підприємства від планових, виявлення недоліків у організації процесів зовнішнього залучення коштів.

Контролювання ефективності зовнішнього залучення коштів та його оцінювання має проводитись на основі визначених показників. Контролювання і аналіз зовнішнього залучення коштів на машинобудівне підприємство за запропонованою системою показників дає змогу встановити причини виникнення негативних тенденцій, диспропорцій та незбалансованості надходжень і видатків, а

відтак визначити недоліки у процесі залучення коштів на машинобудівні підприємства. Аналізування процесів зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства, здійснене у роботі, дає змогу запропонувати систему показників оцінювання ефективності зовнішнього залучення коштів, які варто класифікувати за такими основними групами: структури, активності, ризику та загальної ефективності.

Показники структури зовнішнього залучення коштів дають змогу проаналізувати, у якій формі та за допомогою яких методів машинобудівне підприємство залучає кошти. До цієї групи слід віднести такі показники, як частка коштів, залучених у грошовій формі у довгостроковому періоді, частка коштів, залучених у грошовій формі у короткостроковому періоді, частка залучених коштів із використанням певного методу, частка коштів, залучених у матеріальній формі (комерційне кредитування, лізингове кредитування тощо).

Група показників активності зовнішнього залучення коштів відображає темпи росту обсягів залучення коштів у певній формі та з використанням відповідних методів. Здійснювати оцінювання економічної ефективності в межах цієї групи пропонується за такими показниками: темпи росту обсягів залучення коштів у грошовій формі у певному періоді, коефіцієнт співвідношення темпів приросту обсягів залучення коштів і темпів росту доходу, темпи росту обсягів залучення коштів у матеріальній формі, темпи росту обсягів залучення коштів із використанням певного методу, коефіцієнт інтенсивності залучення коштів, коефіцієнт обертання залучених коштів.

Показники ризику зовнішнього залучення коштів пропонується обчислювати для виявлення відхилень у обсягах і витратах, пов'язаних із залучення коштів на машинобудівне підприємства, а, відтак, ідентифікування несприятливої зміни зазначених параметрів, що збільшує ризик зовнішнього залучення коштів. Зокрема, група показників ризику зовнішнього залучення має включати: коефіцієнт достатності обсягів зовнішнього залучення коштів, коефіцієнт витратності зовнішнього залучення коштів, узагальнювальний показник ризику.

Група показників, що характеризують загальну ефективність зовнішнього залучення коштів, узагальнює вплив зовнішнього залучення коштів на результати фінансово-економічної діяльності підприємства. Зокрема, нами виокремлено показник приросту рентабельності коштів, залучених із зовнішнього середовища, що відображає скільки одиниць додатково генерованого доходу припадає на одиницю залучених коштів:

$$R_{FR} = \frac{\Delta E_i}{F_i} \times 100, \quad (2)$$

де ΔE_i – приріст прибутку, отриманого у i -му періоді, грн. F_i – обсяг залучених коштів у i -му періоді, грн.

Показник співвідношення приросту рентабельності активів та обсягу зовнішнього залучення коштів, який відображає зміну рентабельності активів внаслідок залучення коштів:

$$K_{ROA/FR} = \frac{\Delta R_{OAI}}{\Delta F_i} \times 100, \quad (3)$$

де ΔR_{Oai} – приріст рентабельності активів у i -му періоді, грн. ΔF_t – приріст залучених коштів у i -му періоді, грн.

Співвідношення приросту доданої економічної вартості та обсягів зовнішнього залучення коштів характеризує приріст доданої економічної вартості на кожну одиницю додатково залучених коштів:

$$K_{EVA/FR} = \frac{\Delta K_{EVA}}{\Delta F_t} \times 100, \quad (4)$$

де ΔK_{EVA} - приріст доданої економічної вартості у i -му періоді, грн.

Аналізування руху залучених коштів машинобудівними підприємствами за запропонованою системою показників дає змогу встановити причини виникнення негативних тенденцій, диспропорцій та незбалансованості грошових надходжень і видатків, а відтак визначити недоліки у процесі залучення коштів на машинобудівні підприємства.

Відповідно до виокремлених груп показників, можна стверджувати, що значення коефіцієнтів приросту рентабельності залучення коштів прямо залежать від ефективності мобілізації і розміщення додатково залучених коштів у поточному періоді. Водночас, значення коефіцієнта приросту доданої економічної вартості внаслідок зовнішнього залучення коштів свідчить про ефективність цього процесу в довгостроковому періоді.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичні та методичні узагальнення щодо вирішення наукового завдання, яке полягає у розробленні теоретичних положень і прикладних рекомендацій здійснення зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства.

Результати дисертації дають змогу сформулювати такі висновки:

1. У дисертації набуло подальшого розвитку трактування сутності поняття «зовнішнє залучення коштів», під яким слід розуміти процес мобілізації підприємством коштів, протягом певного періоду його діяльності, із зовнішнього середовища, які на тимчасовій чи постійній основі та з обумовленою вартістю, беруть участь у його виробничо-господарській діяльності та за певних умов підлягають поверненню. На основі ідентифікування сутнісних ознак і встановлення взаємозв'язків між ними розвинено понятійний апарат щодо зовнішнього залучення коштів. Відтак, виокремлено основні підходи до зовнішнього залучення коштів, зокрема, ті, що ґрунтуються на системі обліку, формуванні фінансових витрат у зв'язку із залученням коштів, ті, що враховують природу власності зовнішніх залучених коштів, та виокремлені відповідно до необхідності повернення мобілізованих коштів. Запропоновані поняття дають змогу більш ретельно розкрити сутність зовнішнього залучення коштів і створити передумови для якісного здійснення цього процесу на підприємстві.

2. Запропоновано модель визначення пріоритетних методів зовнішнього залучення коштів для фінансування інвестиційної та операційної діяльності машинобудівних підприємств, відповідно до виокремлених чинників, що впливають

на зовнішнє залучення коштів машинобудівними підприємствами України на основі експертних та статистичних методів, які засвідчили, що найвагомими чинниками, що перешкоджають розширенню зовнішнього залучення коштів є значні витрати методів зовнішнього залучення, незадовільний фінансовий стан машинобудівних підприємств. Відтак, основними методами, які застосовують машинобудівні підприємства для зовнішнього залучення коштів, є ті, які мають порівняно невисоку вартість, зокрема, комерційне кредитування для забезпечення поточної діяльності. На основі проведеного аналізу було здійснене групування методів зовнішнього залучення коштів відповідно до пріоритетності їх використання для фінансування поточної та інвестиційної діяльності. Запропонована модель дасть змогу менеджерам машинобудівного підприємства сформулювати перелік найбільш прийнятних методів зовнішнього залучення коштів, при цьому істотно обмежити ризики та своєчасно відреагувати на вплив чинників зовнішнього та внутрішнього середовища.

3. Розроблено процес вибору моделі встановлення пріоритетів зовнішнього залучення коштів машинобудівним підприємством, що ґрунтується на комплексному механізмі, який передбачає врахування таких параметрів, як обсяг залучення, витрати на залучення, термін залучення та імовірні ризики. Відтак, модель передбачає врахування залежностей між темпами приросту обсягів і вартості коштів, залучених різними методами із зовнішніх джерел, та зміною фінансово-економічних результатів машинобудівного підприємства, що допоможе менеджерам та керівництву машинобудівного підприємства оптимізувати процес зовнішнього залучення коштів, врахувавши особливості фінансового стану. Зокрема, виявлено, що за умов переважання приросту залучених коштів над зміною прибутку машинобудівного підприємства та переважання вартості залучених коштів над рентабельністю активів, доцільним є здійснення заходів щодо моніторингу методів зовнішнього залучення коштів для зниження їх вартості і підвищення ефективності їх використання у виробничо-господарській діяльності. За умов зростання приросту обсягів зовнішнього залучення коштів над приростом прибутку та переважанні рентабельності активів над вартістю зовнішнього залучення коштів, підприємство має оптимізувати методи зовнішнього залучення коштів та здійснювати постійний контроль за ефективністю розміщення коштів для підтримки позитивного приросту значення ринкової вартості. Збільшення обсягів генерованого прибутку та підвищення рентабельності активів, машинобудівне підприємство ефективно передбачає комбінацію методів залучення коштів за оптимальної їх вартості, що дає змогу підвищувати ринкову вартість. При переважанні вартості зовнішнього залучення коштів над рентабельністю активів у подальшому може виникнути небезпека скорочення обсягів прибутку, а відтак і втрати ринкових позицій, тому підприємству треба зберігати переваги щодо зовнішнього залучення коштів та підвищення ефективності їх використання.

4. Обґрунтовано методичні положення щодо планування залучення коштів на машинобудівне підприємство із зовнішнього середовища, яке інтегроване у загальну систему планування підприємства. Система планування зовнішнього залучення коштів допоможе менеджерам та керівництву машинобудівного підприємства

узгодити обсяг зовнішнього залучення коштів з потребами машинобудівного підприємства щодо фінансування операційної та інвестиційної діяльності задля досягнення завдань розвитку та нарощення його економічного потенціалу.

5. Запропоновано метод формування системи контролювання та оцінювання ефективності зовнішнього залучення коштів. Зокрема, окреслено функціональні межі здійснення попереднього, поточного та підсумкового контролю за здійсненням процесу зовнішнього залучення коштів на машинобудівному підприємстві. Запропоновано також систему показників для оцінювання ефективності зовнішнього залучення коштів на машинобудівне підприємство, яка складається із чотирьох груп показників: структури, активності, ризику та загальної ефективності зовнішнього залучення коштів, що дає змогу керівникам машинобудівного підприємства всебічно оцінити відповідність планових та фактичних значень показників, а також вплив залучення коштів на зміну фінансово-економічного стану та ринкової вартості машинобудівного підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1.1. Праці у наукових фахових виданнях України

1. Заdereцька Р.І. Застосування вартісного підходу до оцінювання зміни конкурентоспроможності підприємства в результаті залучення коштів / Р.І. Заdereцька // «Управління розвитком»: Збірник наукових робіт. – Харків, ХНЕУ. - 2011. - №5 (102). – С.136-138.
2. Заdereцька Р.І. Управління залученням коштів та його вплив на конкурентні переваги машинобудівних підприємств / Г.О. Партин, Р.І. Заdereцька // Науковий журнал Економіка промисловості. – Дніпропетровськ. - 2011р. – №3. - С.245-253 (*Особистий внесок: розробка механізму управління залученням коштів з використанням підходу на основі зростання ринкової вартості підприємства*).
3. Заdereцька Р.І. Вплив залучення коштів на прибуток машинобудівних підприємств / Г.О. Партин, Р.І. Заdereцька // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. Вісник Національного Університету «Львівська політехніка». - Львів: видавництво Львівської політехніки. – 2010 р. - № 691. – С.407-412. (*Особистий внесок: виокремлення основних аспектів впливу залучення коштів на прибуток та розробка схеми взаємозв'язку прибутку та процесу залучення коштів*).
4. Заdereцька Р.І. Застосування економічної діагностики при визначенні потреби в залученні коштів на машинобудівні підприємства / Р.І. Заdereцька // Економічний простір: Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ПДАБА. - 2010 р. – №39. - С.202 -211.
5. Заdereцька Р.І. Проблеми залучення коштів у машинобудівну галузь на прикладі підприємств Львівського регіону. / Г.О. Партин, Р.І. Заdereцька // Науковий журнал Економіка ринкових відносин. - Київський університет ринкових відносин – 2010 р. – №5. – С.316-322. (*Особистий внесок: аналіз та оцінка залучення коштів на машинобудівні підприємства Львівського регіону*).

6. Задерецька Р.І. Обґрунтування потреби врахування критерію поверненості при систематизації залучених коштів підприємства / Р.І. Задерецька // Науковий вісник НЛТУ.– Львів. – 2009 р. - 19.10. – С.173-179.
7. Задерецька Р.І. Застосування бюджетування та бюджетного контролю в процесі залучення коштів на підприємство. / Задерецька Р.І. // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку Національного Університету «Львівська політехніка». - Львів: видавництво Львівської політехніки. – 2012 р. – № 722 - С.76-81.
8. Задерецька Р.І. Управління грошовими потоками підприємства та оцінювання його ефективності / Г.О. Партин, Р.І. Задерецька, І.Б. Галечко // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Економіка. – Чернівці: ЧНУ. - 2014. – Вип.694-695. - С.108-112. (*Особистий внесок: формування системи показників оцінювання ефективності грошових потоків на підприємстві*).
9. Задерецька Р.І. Переваги та недоліки первинного розміщення акцій як інструмента формування інвестиційних ресурсів підприємства/ Г.О. Партин, Р.І. Задерецька, І.І.Бирка // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2014 – Т 19 . Вип 2/5. – С. 123-126. (*Особистий внесок: літературний аналіз та визначення особливостей акцій, як інструмента зовнішнього залучення коштів, у системі формування інвестиційних ресурсів підприємства*).
- 10.Задерецька Р.І. Ідентифікація чинників особливостей залучення коштів на машинобудівні підприємства / Р.І. Задерецька // Економіка і держава. – 2015 - №4. – С.128-130.
- 11.Задерецька Р.І. Фінансове забезпечення здійснення виробничої реструктуризації машинобудівних підприємств / О.В. Дідух, Р.І. Задерецька, І.О. Кривецький // «Глобальні та національні проблеми економіки» – електронне наукове фахове видання, Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. – Миколаїв - 2015. - №5. – С.448-452. (*Особистий внесок: визначення форм, методів та інструментів зовнішнього залучення коштів на машинобудівне підприємство*).

1.2.Праці у наукових періодичних виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз даних

12. *Задерецька Р.І. Формування системи контролю за процесами залучення коштів на машинобудівних підприємствах / Г.О.Партин, Р.І. Задерецька //Науковий журнал «Бізнес інформ». – 2014. - №8 – с.253-261. (*Особистий внесок: визначення етапів та особливостей системи контролювання зовнішнього залучення коштів на машинобудівному підприємстві*) (Бази даних: Ulrichsweb™, RePEc, РІНЦ, Index Copernicus, Directory of Open Access Journals (DOAJ), CiteFactor, Academic Journals Database, Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Open Academic Journals Index (OAJI), GetInfo, BASE (Bielefeld Academic Search Engine), InfoBase Index, OpenAire, WorldCat, SUNCAT, COPAC, Соціонет, Open Access Library, J-Gate, Академія Google, ResearchBib).
- 13.*Задерецька Р.І. Формування системи показників контролю зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства / Г.О. Партин, Р.І. Задерецька,

Б.О. Горбай // Журнал "Технологічний аудит та резерви виробництва". – 2015. - №6(26) – С.8-11. (*Особистий внесок: виокремлення та обґрунтування показників системи контролю зовнішнього залучення коштів на машинобудівному підприємстві* (Бази даних: Ulrich's Periodicals Director, DRIVER, BASE, Index Copernicus, РИНЦ, ResearchBib, DOAJ, WorldCat, EBSCO, Directory Indexing of International Research Journals, DRJI, OAJI, Sherpa/Romeo, Open Access Articles).

2. Опубліковані праці апробаційного характеру

14. Заdereцька Р.І. Аспекти управління залученням коштів машинобудівними підприємствами / Р.І. Заdereцька // Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції [Економіка та фінанси в умовах глобалізації: досвід, тенденції та перспективи розвитку], (м. Макіївка, 22-24 квітня 2009р.). – Макіївка.: Макіївський економіко-гуманітарний інститут, 2009. – Т.2: Секція 3. Економічні проблеми сталого розвитку підприємства. – 2009. – С.124-127.
15. Заdereцька Р.І. Врахування критерію довіри при систематизації залучених коштів підприємства / Р.І. Заdereцька // Тези доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції [Управління у сферах фінансів, оподаткування, страхування і кредиту], (м. Львів, 18-21 листопада 2009р.). – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка». - С.174-177.
16. Заdereцька Р.І. Роль економічної діагностики при визначенні потреби в залученні коштів на машинобудівні підприємства / Р.І. Заdereцька // Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції [Проблеми та перспективи соціально-економічного розвитку України], (м. Сімферополь, 14 квітня 2010р.). - Сімферополь: Кримський інститут бізнесу, 2010. - Т. I. – С.204-208.
17. Заdereцька Р.І. Характерні особливості застосування економічної діагностики при визначенні потреби в залученні коштів на машинобудівні підприємства / Г.О. Партин, Р.І. Заdereцька // Збірник тез за матеріалами XII Всеукраїнської науково-практичної конференції [Світова економічна криза і сценарій посткризового розвитку], (м. Феодосія, 20-22 травня 2010р.). – Феодосія: Феодосійська фінансово-економічна академія, 2010. – С.95-98.
18. Заdereцька Р.І. Застосування логістичного підходу в процесі залучення коштів на машинобудівні підприємства / Р.І. Заdereцька / Тези доповідей VIII Міжнародної науково-практичної конференції [«Маркетинг та логістика в системі менеджменту»], (Львів, 4–6 листопада 2010 р.) / Національний університет «Львівська політехніка», Інститут регіональних досліджень НАН України, Інститут економіки промисловості НАН України, Всеукраїнська громадська організація «Українська асоціація логістики», Економічний університет (м. Краків, РП), Вища школа підприємства і управління (м. Лодзь, РП), Вища школа Отсвестфалія-Ліппе (м. Лемго, ФРН), Західно-Саксонська Вища фахова школа (м. Цвікау, ФРН), Університет ім. Матея Бела (м. Банська Бистрица, СР), Українська асоціація маркетингу. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2010. – С. 172–174.

*видання також є науковим фаховим

19. Заdereцька Р.І. Функціональні аспекти управління залученням коштів машинобудівними підприємствами / Р.І. Заdereцька / Матеріали ІХ Всеукраїнській науковій конференції аспірантів та студентів [Теоретичні та прикладні аспекти аналізу фінансових систем], (м.Львів, 26-27 березня 2009р.). – Львів: ЛІБС УБС НБУ, 2009. – С.108-11.
20. Заdereцька Р.І. Перспективи використання вартісного підходу до оцінювання зміни конкурентоспроможності підприємства в результаті залучення коштів / Заdereцька Р.І. // Матеріали І всеукраїнської науково-практичної конференції [Фінансова система держави: проблеми та перспективи розвитку], (м.Київ, 30-31 березня 2011р.) – Київ: ТОВ «ДКС центр», Київський економічний інститут менеджменту, 2011. – С. 206-209.
21. Заdereцька Р.І. Теоретичні основи застосування бюджетування залучення коштів на підприємстві / Р.І. Заdereцька // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 45-річчю Інституту економіки і менеджменту НУ «Львівська політехніка» [Сучасні проблеми економіки та менеджменту], (м. Львів, 10-12 листопада 2011 року) . – Львів: Видавництво НУ «ЛП», 2011. - С. 608-610.
22. Заdereцька Р.І. основні аспекти впровадження системи контролю залучення коштів на машинобудівні підприємства / Р.І. Заdereцька // Збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції для студентів, аспірантів та молодих вчених [Управління економічними процесами у світовій і національній економіці], (м Київ, 23-24 січня 2015р.). – К.: Аналітичний центр «Нова економіка», 2015. – С.47-49.
23. Заdereцька Р.І. Актуальні тенденції залучення коштів машинобудівними підприємствами України / Р.І. Заdereцька // Збірник матеріалів VI Міжнародної науково-практичної конференції [Актуальні питання економічних наук], (м. Запоріжжя, 13-14 березня 2015 року)/ Східноукраїнський інститут економіки та управління. – Запоріжжя: ГІЦ «СІЕУ», 2015 –С.111-114.
24. Заdereцька Р.І. Контроль залучення коштів на машинобудівні підприємства на основі формування системи показників / Г.О. Партин, Р.І. Заdereцька // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції до 20-річчя кафедри обліку і аудиту ІФНТУНГ [Сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу], (м. Івано-Франківськ, 16-17 жовтня 2015р. - С.230-232.
25. Заdereцька Р.І. Перспекиви залучення коштів для розвитку інноваційної інфраструктури машинобудівного комплексу / Г.О. Партин, Р.І. Заdereцька // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Сучасні концепції управління соціально-економічним розвитком держави], (м. Дніпропетровськ, 5-6 червня 2015 р.): у 4 частинах. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2015. – Ч.ІІІ. – С.43-46.

АНОТАЦІЯ

Задерецька Р.І. Зовнішнє залучення коштів на машинобудівні підприємства України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний університет «Львівська політехніка», Міністерство освіти і науки України, Львів, 2016.

Дисертаційну роботу присвячено вирішенню наукового завдання із розроблення теоретичних положень та прикладних рекомендацій щодо зовнішнього залучення коштів на машинобудівні підприємства. На основі вивчення та узагальнення літературних джерел дістали подальше тлумачення «зовнішнє залучення коштів» та виокремлено основні підходи до зовнішнього залучення коштів. Вперше розроблено модель визначення пріоритетних методів зовнішнього залучення коштів для фінансування інвестиційної та операційної діяльності машинобудівних підприємств. Розроблено процес вибору моделі встановлення пріоритетів зовнішнього залучення коштів машинобудівним підприємством. Обґрунтовано методичні положення щодо планування залучення коштів на машинобудівне підприємство із зовнішнього середовища, яке інтегроване у загальну систему планування на підприємстві. Запропоновано метод формування системи контролювання та оцінювання ефективності зовнішнього залучення коштів, на основі виокремлення чотирьох груп показників, які дають змогу цілісно оцінити процес зовнішнього залучення коштів.

Ключові слова: зовнішнє залучення коштів, форми зовнішнього залучення коштів, чинники впливу на зовнішнє залучення коштів, параметри зовнішнього залучення коштів, пріоритети зовнішнього залучення коштів.

SUMMARY

Zaderetska R.I. External raise funds for machine-building enterprises of Ukraine. – On the right of the manuscript.

Dessertations in order to obtain Degree of Candidate of Economic Sciences in specialization 08.00.04 - economics and management of enterprises (by economic activity). - Lviv Polytechnic National University Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2016.

The thesis is devoted to the scientific objectives of the development of theoretical and applied the provisions of recommendations for raising funds for external engineering company. On the basis of studying and generalization of literature resouses are received further interpretation of "external fundraising" and singled out the main approaches to external fundraising. For the first time the model to identify priority external methods of raising funds to finance investment and operations engineering companies is suggested. Model of selection process prioritization of external engineering companies to raise funds is developed. Grounded methodical planning provisions for raising funds for building the company from the environment, which is integrated into the overall planning system in the enterprise. The method of forming the system of monitoring and evaluating the effectiveness of external fundraising, based on the separation of the four groups of indicators that allow holistically evaluate the process of external fundraising is developed.

Keywords: external fundraising forms of external fundraising, external factors impact on fundraising options outside fundraising priorities of external fundraising

АННОТАЦИЯ

Задерецкая Р.И. Внешнее привлечение средств на машиностроительные предприятия Украины. - На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). - Национальный университет «Львівська політехніка», Министерство образования и науки Украины, Львов, 2016 .

Диссертационная работа направлена на решение теоретико-методических основ и практических рекомендаций по развитию внешнего привлечения средств на машиностроительных предприятиях. Актуальность выбранной темы подтверждается необходимостью формирования надлежащего объема средств как заработанных в процессе осуществления производственно-хозяйственной деятельности, так и привлеченных из внешней среды. Эффективное внешнее привлечение средств значительно расширяет возможности предприятия по финансированию производственных и инвестиционных проектов и внедрение инноваций. Этот процесс сопровождается и определенными затратами и рисками. Формирование системы методов и инструментов привлечения средств с учетом особенностей финансово-экономического состояния и задач деятельности предприятия не только будет способствовать улучшению результатов его функционирования, но и обеспечит улучшение его рыночной позиции. Одной из актуальных проблем, которую необходимо решать руководству, является выбор эффективных методов и способов внешнего привлечения средств. Это имеет важное значение для предприятия, поскольку мобилизация средств из внешней среды существенно влияет на его финансовую устойчивость, расходы и финансовые результаты производственно-хозяйственной деятельности. Машиностроение чувствительно к изменениям внешней среды, которые часто ограничивают доступ к финансовым ресурсам из-за роста ставок кредитования, негативных инфляционных воздействий, недостаточно развитого фондового рынка и тому подобное. Поэтому актуальным является вопрос повышения конкурентных позиций машиностроительных предприятий путем оптимизации объемов и структуры внешних привлеченных средств.

В первом разделе «Теория и практика внешнего привлечения средств на машиностроительные предприятия» раскрыта сущность и подходы к определению понятия «внешнее привлечение средства» и «управление внешним привлечением средств», рассмотрены основные формы и методы внешнего привлечения средств, определены особенности внешнего привлечения средств на машиностроительное предприятие и его составляющие.

Во второй главе «Анализ объемов и методов внешнего привлечения средств на машиностроительные предприятия» определены основные тенденции развития внешнего привлечения средств для развития машиностроительных предприятий, идентифицированы факторы внешнего привлечения средств этими предприятиями, а также осуществлено оценки влияния внешнего привлечения средств на показатели их финансово-экономического состояния. Установлено, что основными проблемами финансового обеспечения машиностроительных предприятий на основе внешнего

привлечения являются: несовершенная система идентификации потребностей во внешнем привлечении средств на долгосрочный и краткосрочный периоды; несогласованность сочетание методов внешнего привлечения средств, повышает уровень расходов и рисков, связанных с использованием этих методов; недостаточное направления механизмов внешнего привлечения средств на решение стратегических задач развития, в частности, увеличение объемов формирования добавленной экономической стоимости и повышение рыночной стоимости машиностроительных предприятий

В третьей главе «Развитие процессов внешнего привлечения средств на машиностроительные предприятия» выделены последовательность выбора модели поведения машиностроительного предприятия по внешнему привлечению средств и предложены варианты выбора модели поведения, определены порядок и задачи планирования внешнего привлечения средств, а разработано систему контролирования экономической эффективности процессов внешнего привлечения средств на машиностроительные предприятия.

В диссертации впервые разработан процесс выбора модели установления приоритетов внешней привлечения средств машиностроительным предприятием, основанный на учете зависимостей между темпами прироста объемов и стоимости средств, привлеченных различными методами из внешних источников, и изменением финансово-экономических результатов машиностроительного предприятия. Усовершенствована модель определения приоритетных методов внешнего привлечения средств для финансирования инвестиционной и операционной деятельности машиностроительных предприятий, что, в отличие от существующих, основывается на комплексном учете значимости основных параметров внешнего привлечения средств, таких как объем, стоимость, период мобилизации и риск. Определены положения по планированию внешнего привлечения средств на машиностроительное предприятие, интегрированное в общую систему планирования финансового обеспечения текущих нужд и потребностей развития машиностроительного предприятия с целью наращивания его рыночной стоимости. Усовершенствован метод формирования системы комплексного контроля и оценки, что, в отличие от существующих, позволяет всесторонне оценить внешнее привлечение средств на основе четырех групп показателей: структуры внешнего привлечения, активности, риска и общей эффективности внешнего привлечения средств. Получили дальнейшее развитие толкование понятия «внешняя привлечения средств», которое, в отличие от известных, отражает целевое направление внешнего привлечения средств на машиностроительное предприятие, а также классификация подходов к определению сущности внешнего привлечения средств на основе выделения таких подходов как те, что основываются на системе учета, формировании финансовых затрат в связи с привлечением средств, а также те, которые учитывают природу собственности внешних привлеченных средств и выделены на условиях необходимости возврата.

Ключевые слова: внешнее привлечение средств, формы внешнего привлечения средств, факторы влияния на внешнее привлечение средств, параметры внешнего привлечения средств, приоритеты внешнего привлечения средств.